

Startpunt is de „**Schwanenburg**“ van Kleef, het voormalige kasteel van de graven en hertogen van Kleef, dat later, vanaf 1609/1647, de westelijke residentie van de Kurfürsten van Brandenburg werd. De wandelwegen voeren naar **Slot Moyland**, dat nu een museum voor 19e – 21e eeuwse kunst is.

De **Prinz-Moritz Weg** verbindt sedert 2007 de voormalige terras-tuinen aan de Kleefse „Schwanenburg“ met het grafmonument van vorst Johan Maurits van Nassau-Siegen (1604–1679) dat zich bevindt aan de voet van de Papenberg in „Berg und Tal“.

Als **Voltaire-weg** leidt hij verder van de **Papenberg** tot aan **Slot Moyland**. De Voltaire-weg verloopt over de restanten van de eindmorene uit de Saale-ijstijd van 200.000 jaar geleden. De loop van de Rijn veranderde het landschap gedurende duizenden jaren, waarvan de zo ontstane hoogten en laagten duidelijk getuigen.

Informatieborden en -zuilen vertellen de geschiedenis omtrent archeologische vondsten uit de tijd van Romeinen en Franken. Markante punten in dit bijzondere cultuurlandschap zijn de kerk St. Markus, „Haus Rosendal“ en Slot Moyland. Iedere historische periode liet zijn eigen sporen achter.

Ontwerp en aanleg van de buitengewoon vroege Europese tuin-kunst dankt Kleef en omgeving aan de Brandenburgse stadhouder Johan Maurits van Nassau-Siegen. Zijn waarnemer Alexander van Spaen kocht Slot Moyland als zomerresidentie en verbouwde het in barokke stijl. Tevens plantte hij, naar het Kleefse voorbeeld, tal van lanen, die ook nu nog het landschap kenmerken.

Afstand wandelpad Kleef – Slot Moyland (Prinz-Moritz-Weg en Voltaire-Weg)	10,0 km
Papenberg – Slot Moyland (Voltaire-Weg)	6,5 km
Papenberg – Stadhuis Bedburg-Hau	2,1 km
Stadhuis Bedburg-Hau – Slot Moyland	4,4 km
Tijd: Papenberg tot Slot Moyland	1,5 uur

Wegwijzers

i Kaart: begin van de Voltaireweg

Informatiebord op het wandelstartpunt (P) Papenberg / Hauer Straße:

a) naar Kleef – Prinz-Moritz-Weg

b) naar Moyland – Voltaire-Weg – naar spoor-wegovergang – dan oprit van de Loosenhof.

1 – De vroegere eigenaren van het voormalige landgoed Loosenhof waren met de graven en hertogen van Kleef verbonden. Al in de 15e eeuw kwamen de inkomsten van de hofstede ten goede aan de minder bedeeden. Tegenwoordig is het in bezit van het Landschaftsverband Rheinland en wordt gebruikt als tehuis voor gehandicapten. Ook bevinden zich hier nu een „geboortenbos“, boomgaarden en een schaapskudde.

2 – De Franse schrijver en **filosoof Voltaire** en de Pruisische koning **Friedrich II.** ontmoetten elkaar voor het eerst in 1740 op **Slot Moyland**. Daarna was Voltaire nog meerdere malen gast van de Koning van Pruisen op de Schwanenburg. Hij beschrijft **Kleef** in 1750 als een der mooiste plekken op aarde, vanwege de natuurlijke omgeving, die een zekere „Prince Mauritz von Nassau“ d.m.v. kunst nóg mooier maakte. De vergezichten zijn mooier dan die van Meudon en de lanen lijken op die van de Champs-Élysées schrijft Voltaire vol lof. Vanaf de Voltaire infozuil is het silhouet van de Schwanenburg in de verte te zien. Voltaire en Friedrich II.: een indrukwekkende ontmoeting van macht en geest – van absolutisme tot verlichting.

3 – Over een open veld- en weidelandschap kan men de kerktoren in het centrum van Qualburg zien. De oeverwal bood al in de Romeinse tijd een veilige vestigingsplaats. Romeinse vondsten uit de 2e–4e eeuw kwamen ook in de naburige plaatsen te voorschijn. Aangenomen wordt dat de weg van de Markuskerk in Bedburg naar de St. Martinus in Qualburg een oude Romeinse weg was. Van latere Frankische nederzettingen uit de 7e eeuw getuigen fragmenten van gedenkstenen in de St. Martinus.

4 – De Voltaireweg volgend over het „Waldmannspfad“ komt men vanzelf weer op de wandelweg. Langs de schuin aflopende en door meidoorn omzoomde sloten nadert men de kern van Bedburg-Hau met het stadhuis en Markuscentrum. In 1124 stichtten Graaf Arnold I. van Kleef en zijn gemalin Ida een klooster in Bedburg, waarvan de Romaanse kerk bewaard gebleven is. Aanvankelijk werd het paar hier bijgezet, maar hun stoffelijke resten werden in het begin van de 20e eeuw overgebracht naar de Stiftskerk in Kleef.

i Markuscentrum – Omgeving stadhuis

5 – na de Bedburger Weg te zijn overgestoken komt men in het „Rosendaler“ bos. Onder aan de heuvel van de eindmorene ligt een oude turfafgraving. Oorspronkelijk waren dit zijriviertjes van de Rijn, die in de loop van de tijd dichtslibden en een veenmoeras vormden. Door de latere turfwinning ontstonden wederom met water gevulde kuilen. In een laaggelegen moeras groeien bepaalde, aan de omstandigheden aangepaste planten zoals riet, zure grassen, biezen en elzen. De op de Moylander turfafgravingen nieuw onstane elzenmoerassen werd door de natuur gevormd en bieden een goede en veilige bescherming aan verschillende watervogels.

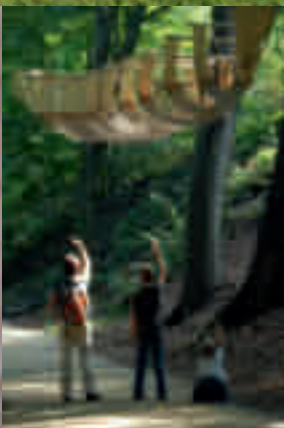
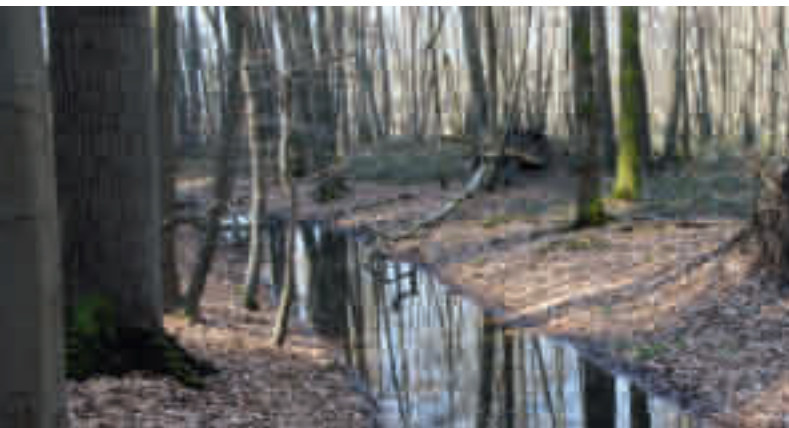
6 – De naam „Huis Rosendal“ is – volgende de legende – op een oude begraafplaats ontstaan omdat de Romeinen rozen op hun graven plantten. Langs het bos van Rosendal ligt een goed bewaarde dubbele grenswal, die Graaf Adolf II. rond 1400 ter controle van de vruchtbare weilanden aan de Rijn tussen Kleef en Kalkar heeft laten aanleggen. De Pruisische koningen waren vaak te gast op landgoed Rosendal. De toenmalige heer des huizes Konrad Wilhelm von der Mosel schreef – als gouverneur van de vesting Wesel – in 1730 geschiedenis door zijn dappere tussenkomst, toen de vertoornde Pruisische koning Friedrich Wilhelm I. de wapens opnam tegen zijn zoon, de latere koning Friedrich II. De familie Von der Mosel bekleedde in de 18e eeuw meer dan 30 jaar posten in het openbaar bestuur.

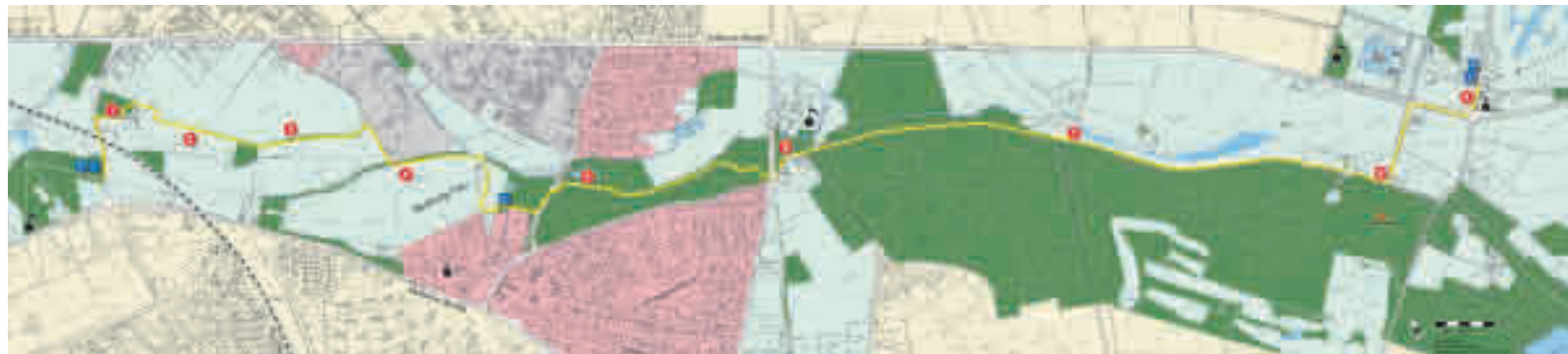
7 – Wellicht na een versterking van de inwendige mens in Landgasthaus „Schwanenhof“ wordt het Moylander bos bereikt. Hier bevinden zich talrijke inscripties in de oude beukenbomen; de oudste uit 1861. Bijzondere grote bomen, bomenrijen en lanen zijn als cultureel erfgoed vastgelegd. Hier zijn bomen te bewonderen met kruinen met een diameter van wel 27 meter en met stammen van 610 cm omtrek. Historische kaarten en reisverslagen uit 1655 berichten over de postroute Cleve-Berlin-Königsberg over de iets hoger gelegen landweg „de Oude Baan“. Daarvoor behoorde deze oude postweg tot de verbindingen met Nederland en Aken, Wesel

en verder. Beroemde reizigers: Prinses Luise van Mecklenburg-Strelitz, later koningin van Pruisen. Tsaar Alexander van Rusland, Peter Wilhelm Beuth, Friedrich Karl vom Stein, Koning Friedrich II, Voltaire, Jean Baptiste „Anacharsis“ Cloots en Johann August Sack.

8 – Katzenbuckel en van Spaen
Meerdere idyllische, met water gevulde turfkuilen en doorkijkjes over de weilanden aan de ene kant en aan de andere kant verschillende

hoogten doen het wandelhart goed. Vanaf de hoogste heuvel (de Katzenbuckel van 48 meter hoog) – voeren stervormig verlopende paden door het Moylander bos, dat Alexander van Spaen, heer van Moyland heeft laten aanleggen. De sterrenwegen in het jachtpark zijn zowel om het wild te kunnen observeren, als eveneens voor de jacht zelf gemaakt. De Voltaireweg volgt de machtige eikenlaan – ca. 100 rechts naar de voetgangoversteekplaats van de B57 aan de Kalkarer Strasse. Aan de rotonde de Moyländer Allee inslaan. Hier bevindt zich een poort, waardoor achter een eikenlaan de voorzijde van Slot Moyland te zien is.

9 – Het sierlijke witte slotkerkje wordt bereikt. Alexander van Spaen, die de middeleeuwse Wasserburg Moyland tot een barok kasteel liet ombouwen, stichtte deze kerk voor de Gereformeerden. De heer van Moyland oefende tot 1958 het bewind uit over de kerk en de in 1696 gestichte kerkgemeente met patronaatsrecht. Hieraan was de verplichting verbonden de financiële lasten van de kerkgemeente te dragen. Met de latere verkoop van slot Moyland aan Brandenburg-Pruisen wisselde de slotkerk van eigenaar. Nu bekommert een Vereniging van Vrienden zich om het behoud van dit kleinood.

i Slot Moyland

De eerste oorkondelijke verwijzing naar Slot Moyland, dat in de loop van de eeuwen herhaaldelijk van eigenaar wisselde, dateert uit 1307. Op elf september 1740 ontmoetten hier Voltaire en de jonge koning Friedrich II. van Pruisen – later Friedrich der Große genoemd – elkaar voor de eerste keer. In 1766 verwierf Adrian Steengracht Slot Moyland. In het midden van de 19e eeuw werd het door de bouwmeester van de Dom van Keulen, Ernst Friedrich Zwirner, in neogotische stijl verbouwd. Vanaf 1997 bevindt zich hier de privéverzameling van de gebroeders Van der Grinten. De collectie behelst kunstwerken vanaf de 19e eeuw tot heden, met 's werelds grootste collectie van werken van Joseph Beuys. alsook het Beuys archief. Het aan het einde van de 19e eeuw aangelegde slotpark verbindt barokke delen (lanen en grachten) met delen in Engelse stijl en structuren van de 20^e eeuwse „architecturale tuin“. Beelden uit het eind van de 20^e eeuw en de grote middeleeuwse kruidentuin voegen zich harmonisch in de historische structuur.

i -Borden

Infozuilen:

- 1 Loosenhof
- 2 Voltaire
- 3 Qualburg
- 4 Markuskerk
- 5 Turfgat
- 6 Rosendal
- 7 Oude Postweg
- 8 Katzenbuckel – Alexander van Spaen
- 9 Evangelische slotkerk

Cartografie: Ludger Baumann, Kleve
Ontwerp: MiBaMa digitaal ontwerp
Geobasisdata: Kreisverwaltung Kleve,
Licentie-nr.: 10/03 v. 24.02.10

Fotografie: Bruno Meesters, Kleve
Text: Arbeitskreis Kermisdahl-Wetering
NL: Frank Witvliet, Kleve
Grafik-Design: Art Studio Hendricks, Kleve

Partnerstad
La Ferté Gaucher – bij Paris

Toeristische informatie:

www.bedburg-hau.de
Tel. 0049.2821 / 6600
www.moyland.de
Tel. 0049.2824 / 95 10 60
www.kleve.de
Tel. 0049.2821 / 89 509 0
www.museumkurhaus.de
Tel. 0049.2821 / 750 10

Langs de „Via Romana“ en de „Jacobsweg“

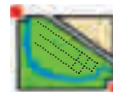
Verschillende symbolen wijzen de weg op de internationale route van deze cultuurhistorisch belangrijke paden.

Openbaar vervoer

Vanuit de **i**-borden is de route gemakkelijk van noord naar zuid, en omgekeerd, te volgen. Zwerfkeien uit de regio vergemakkelijken als wegwijzers de oriëntatie. De Voltaire-Weg is met openbaar vervoer (lijn 44 van en naar station Kleef) over de Kalkarer Straße (B57) te bereiken. Verdere aanwijzingen langs de wandelwegen.

Initiatiefnemers

De Arbeitskreis Kermisdahl-Wetering heeft zich ten doel gesteld de bewaard gebleven sporen van de voor het land belangrijke cultuurgeschiedenis te herstellen en zichtbaar te maken. Het bijzondere historische landschap tussen de Schwanenburg en Slot Moyland bepaalt de identiteit van de burgers en verbetert de kwaliteit van leven.

project: „Arbeitskreis Kermisdahl-Wetering“ binnen de „Kleefse vereniging voor cultuur en geschiedenis e.V.“
www.kermisdahl-wetering.de/eu

Onze dank

De informatieborden werden in 2010 gesponsort door de NRW-stichting Natur-Heimat-Kultur en de Stichting Karl en Maria Kisters.

De wandelwegen van Kleef naar Moyland zijn in 2007 door sponsoring van de Euregio Rhein-Waal, de stad Kleef, de gemeente Bedburg-Hau en niet genoemde burgers uit Kleef tot stand gekomen. Voor de vakkundige adviezen danken wij de archivariissen Johannes Stinner en Bert Thissen. Steenhouwer Josef Tripp bewerkte de zwerfkeien uit de grindgroeven in de regio die geschonken werden.

STADT KLEVE

Gemeinde
Bedburg-Hau

Voltaire-Weg

Papenberg tot
Slot Moyland

